

BARNEOMBUDET

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO

E-post: postmottak@bld.dep.no

Deres ref:

Vår ref:
14/01538-2

Saksbehandler:
Hilde Rakvaag

Dato:
9. mars 2015

Høring NOU 2014:9 Ny adopsjonslov

Vi viser til høringsbrevet fra departementet, datert 4. desember 2014, med forslag til ny adopsjonslov. Vi takker for muligheten til å komme med våre synspunkter.

Barneombudet skal i henhold til lov og instruks arbeide for at barns behov, rettigheter og interesser blir tatt tilbørlig hensyn til på alle samfunnsområder. Ombudet skal særlig følge med i at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, og at norsk rett samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barnets rettigheter. Ombudets mandat er begrenset til barn under 18 år.

Innledende bemerkninger

Før vi presenterer våre merknader, må vi innledningsvis bemerke at utredningen er svært omfattende, da den berører en hel rekke store og til dels kompliserte problemstillinger. Av kapasitetsårsaker har vi derfor ikke hatt mulighet til å vurdere alle forslagene fra utvalget.

Barneombudet ser at adopsjonsutvalget på en tydelig måte har klart å løfte fram barneperspektivet, og at dette perspektivet går som en rød tråd gjennom hele utredningen. Det som utmerker seg spesielt i så måte, er at utvalget også har laget et eget sammendrag beregnet for barn og unge. Sammendraget er lettfattelig både i form og innhold, og etter vår mening kan utvalgets arbeid her tjene som et godt eksempel på hvordan vanskelige tema kan gjøres tilgjengelige for barn og unge.

- Barneombudet anbefaler ikke at 7-årsgrensen på høring av barn videreføres, men at denne fjernes, slik at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal få informasjon om hva en adopsjon innebærer, og få anledning til å uttale seg.
- Barneombudet støtter ikke forslaget om å heve aldersgrensen for samtykke til adopsjon fra 12 til 14 år.
- Barneombudet støtter utvalgets forslag om å innføre et unntak fra kravet om samtykke i de tilfeller barnet som følge av psykisk utviklingshemming, eller psykiske eller fysiske lidelser, *åpenbart* ikke er i stand til å forstå hva en nektelse eller et samtykke innebærer.
- Barneombudet støtter utvalgets forslag om et minstekrav for oppfostringstid, men vi mener at det i tillegg må innføres en snever unntaksregel.
- Barneombudet støtter utvalgets forslag om at adoptivbarn skal ha krav på innsyn i egen adopsjonssak, herunder foreldrenes identitet, fra de er 15 år gamle.

Barnets deltakelse og samtykke - forslag til ny § 8

§ 8 første ledd

Utvalget foreslår å beholde aldersgrensen på 7 år i bestemmelsen om barns deltakelse. Det påpekes at selv om 7 år er brukt eksplisitt i lovteksten, er retten til deltakelse ikke knyttet til en bestemt alder, i og med at «yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter» også skal få informasjon om hva en adopsjon innebærer, og skal få mulighet til å uttale seg. Utvalget påpeker at uten et bestemt alderskrav, er det en risiko for at barn i praksis vil kunne bli «prisgitt» forvaltningens skjønn, og at en aldersgrense derfor vil fungere som en garanti for at flest mulig barn får uttale seg i egen adopsjonssak.

Som utvalget selv viser til, fraråder FNs barnekomite at det settes noen aldersgrense for barns rett til å uttrykke sine synspunkter. Komiteen mener at aldersgrenser vil kunne begrense barnets rett til å bli hørt i alle forhold som vedrører han eller henne.¹ Utvalget faller til tross for dette ned på å opprettholde 7-årsgrensen fra den gamle adopsjonslovens § 6.

Prosessen med å implementere FNs barnekonvensjon art. 12 i praksis har tatt tid. Barneombudet ser at det å ha operert med en aldersgrense i lovgivningen, har vært et viktig og funksjonelt virkemiddel for å sikre flest mulig barn en ubetinget rett til å bli hørt.

Likevel sitter vi med et klart inntrykk av det generelt sett har vokst fram et positivt syn på barnets forutsetninger for å komme med informasjon om vanskelige tema i livet sitt, og at det er viktig å snakke med barnet for å få kjennskap til hvordan barnet egentlig har det. Det er heller ikke nødvendig at barnet må forstå alle sider av en sak for å kunne ha synspunkter om saken.

Barneombudet er med andre ord ikke redd for at det å fjerne aldersgrensen vil kunne føre til at færre barn blir hørt. Vi er heller urolige for at formuleringen om at alle over 7 år skal høres, og yngre barn når de er i stand til å danne seg egne synspunkter, kan føre til at barn under 7 år må bevise sin kapasitet, og at de derfor blir avhengige av adopsjonsmyndighetens vurdering om de skal høres.

Barneombudet mener tiden nå moden for å ta steget fullt ut og fjerne 7-årsgrensen, i samsvar med ordlyden i barnekonvensjonens artikkel 12, og barnekomiteens anbefalinger. På den måten vil man kunne sikre at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, får informasjon om hva en adopsjon innebærer og muligheten til å uttale seg.

§ 8 andre og tredje ledd

Adopsjonsutvalget foreslår å heve aldersgrensen for samtykkekravet fra 12 til 14 år, slik at barn mellom 12 og 14 år ikke skal behøve å ta stilling til adopsjonsspørsmålet.

Utvalget foreslår imidlertid at barn som har fylt 12 år skal ha en vetorett mot egen adopsjon. Dette betyr at barn over 12 år som motsetter seg adopsjon, ikke kan bli adoptert, men at de som ikke ønsker å avgi et samtykke kan bli adoptert. Hensikten med å gjøre samtykkekravet mindre absolutt, er å verne barnet mot følelsen og belastningen av å måtte ta ansvaret for en beslutning som er så vidtrekkende som et adopsjonsvedtak.

¹ Generell kommentar nr. 12 (2009) s. 9 pk. 21

Barneombudet erfarer at når det blir trukket fram innvendinger mot å høre barn om vanskelige tema, er det ofte nettopp ønsket om å beskytte barn mot belastninger som løftes fram.

Det sentrale når man skal kommunisere med barn, er måten man gjør det på. En god metode for å snakke med barna er viktig, ikke bare for å ivareta barnet i prosessen, men også avgjørende for hvor mye informasjon en får av barnet. Det er med andre ord essensielt at de som skal snakke med barnet, og til sist motta et eventuelt samtykke, har tilstrekkelig kunnskap i god samtalemetodikk med barn.

Det er også viktig å minne om at barn også har rett til ikke å uttale seg i det hele tatt. Selv om barnet ønsker å si noe, trenger det heller ikke ha en mening om hva løsningen skal være. Som utvalget også konstaterer, innebærer dette at barn ikke skal presses til å måtte gjøre seg opp en klar formening om det skal adopteres eller ikke.

Hvis et barn som har fylt 12 år ikke ønsker å avgi et samtykke, enten fordi barnet er usikker på hva det vil, eller hva konsekvensene av en adopsjon egentlig er, mener vi at mye taler for at en bør vente med adopsjonen. Går man for fort fram, kan man risikere at barn som av en eller annen grunn ikke tør si nei blir adoptert. Konsekvensene av en adopsjon er både inngripende og irreversible, slik at om barnet er usikker, må det heller få tid til å la tanken modnes, eller til det blir i stand til å uttrykke sin klare vilje.

Forslaget går, som også utvalget selv konstaterer, i motsatt retning av den generelle utviklingen i barneretten, hvor tendensen er at barn får selvbestemmelsesrett tidligere. Prinsipielt mener Barneombudet at man skal være varsom med å gjøre innskrenkninger i allerede etablerte rettigheter. Hvis dette skal skje, må det foreligge sterke grunner, trygt plassert på kunnskapsbasert grunn. Vi kan ikke se at de faglige begrunnelsene for å verne barnet mot belastninger, er godt nok fundamentert i nyere forskning. Riktignok er argumentene på sett og viss allmenngyldige, og fungerer godt som en form for ledestjerne for gjennomføringen av en barnesamtale. Imidlertid mener vi det må mer til for å innskrenke barns rettigheter. Barneombudet kan derfor ikke støtte forslaget om å heve aldersgrensen for samtykke.

Barneombudet støtter utvalgets forslag om at det må komme fram av ordlyden i loven, at selv om samtykke er et nødvendig vilkår, står ikke kravet alene. Adopsjonsmyndighetene skal ut fra en konkret vurdering avgjøre om en adopsjon vil være til det beste for barnet. Denne presiseringen tydeliggjør at det ikke er barnet som har ansvaret for om det blir adoptert eller ikke. Barnets ansvar er med andre ord ikke så omfattende som regelen om samtykke kan gi inntrykk av, jf. det ovenstående. Klargjøringen vil kunne ha en pedagogisk funksjon, idet den kan fungere som en rettesnor for den som skal gjennomføre samtalene med barnet. Barnet skal ha tydelig informasjon om at det er de voksne som bestemmer om det vil være det beste for barnet å bli adoptert.

§ 8 fjerde ledd

Barneombudet støtter utvalgets forslag om å innføre et unntak fra kravet om samtykke, der barnet som følge av psykisk utviklingshemming, eller psykiske eller fysiske lidelser, åpenbart ikke er i stand til å forstå hva nektelse eller samtykke betyr. Vi slutter også opp om at adopsjonsmyndighetene i slike tilfeller må gjøre en grundigere undersøkelse. Vi er også enige i at myndighetene uansett må gjennomføre en samtale med barnet. Barnet kan jo, selv om det ikke kan samtykke, likevel ha viktige ting å formidle som er relevant for saken, og som kan hjelpe myndighetene med å ta en god avgjørelse for barnet.

§ 8 femte ledd

Barneombudet støtter utvalgets forslag til en ny bestemmelse i loven, der det stilles krav til selve samtykket.

Foreldrenes samtykke – forslag til ny § 9

§ 9 tredje ledd

Utvalget foreslår at i de tilfeller hvor en mindreårig forelder ønsker å adoptere bort barnet sitt, så må den mindreåriges foreldre involveres.

Barneombudet støtter dette, men vi mener at det i tillegg må innføres en unntaksregel som åpner for at det ved «særlige grunner» ikke skal innhentes en uttalelse fra den mindreåriges foreldre. Vi mener at en slik sikkerhetsventil er nødvendig, da det lett kan tenkes tilfeller hvor det ikke er til barnets beste at foreldrene blir involvert i saken.

§12 Stebarnsadoptsjon

Utvalget foreslår å lovfeste et minstekrav for oppfostringstid – fem år – for at vilkåret «har oppfostret» skal være oppfylt. Barneombudet er enig i at det er viktig å ha et system, og et regelverk som leder til forutsigbarhet og likebehandling, og vi støtter at allerede etablert praksis nå kodifiseres. Vi vurderer det også slik at saksbehandlingen både vil bli enklere og mer effektiv når forvaltningen må forholde seg til et objektivt vilkår.

En adopsjon skal bare skje når det vil være til beste for barnet. Jo lengre adopsjonssøker har hatt en sentral rolle i barnet liv, gjennom å ta del i omsorgen for barnet, jo sikrere kan man være på at det er knyttet en vedvarende tilhørighet mellom barnet og søker. Et krav om minimum 5 års oppfostring vil kunne sikre at det er etablert et slikt bånd mellom barnet og adopsjonssøker, før en søknad om adopsjon fremmes. For adopsjonsmyndighetene vil kravet kunne gjøre det enklere å vurdere om det vil være til barnets beste å bli adoptert av søkeren.

Imidlertid kan det tenkes tilfeller hvor det helt klart vil være til beste for barnet å bli adoptert, på tross av at adopsjonssøkeren ikke fyller vilkåret om en oppfostringstid på fem år. Der hvor for eksempel en forelder med et 4 år gammelt barn blir alvorlig syk, og adopsjonssøker har oppfostret barnet siden spedbarnsalder, kan det lett tenkes å være best for barnet å få trygget sin rettsstilling gjennom en adopsjon, forutsatt at også de øvrige vilkårene er oppfylt.. Barneombudet ser ikke for seg at dette nødvendigvis vil være en situasjon som vil kunne oppstå ofte, imidlertid vil en for rigid regel kunne føre til tilfeller hvor man ikke gis anledning til å fatte et vedtak som klart vil være til det beste for barnet.

Barneombudet støtter utvalgets forslag om et minstekrav for oppfostringstid, men mener at det i tillegg må innføres en snever unntaksregel, hvor man i helt spesielle tilfeller kan korte noe ned på oppfostringstiden.

§13 Stebarnsadoptsjon av barn som er unnfanget ved assistert befruktning i utlandet

Adopsjonsutvalget foreslår å innføre en regel som dekker adopsjon av barn som er født av surrogatmor, og barn som er født av biologisk mor hvor det er benyttet ukjent donor.

Barneombudet tar ikke stilling til hvilke befruktningsmetoder som skal være lovlige og ikke lovlige i Norge. Det betyr ikke at en slik diskusjon er unødvendig, men i likhet med utvalget mener vi at denne diskusjonen må føres utenfor de rammene som er satt for adopsjonsutvalgets mandat. Det betyr at vi i likhet med utvalget ikke har gjort oss opp noen mening om bruk av surrogati bør innskrenkes gjennom en begrensning av mulighetene for fastsettelse av foreldreskap, eller bioteknologilovens regulering av assistert befruktning. Vi

minner i denne forbindelse om FNs barnekonvensjon artikkel 35 som krever at landene setter i verk tiltak for å hindre bortføring og salg av eller handel med barn.

Generelt sett er det best for et barn å ha to juridiske foreldre. Om den ene forelderen skulle falle bort, vil i dag et barn som er unnfanget ved hjelp av surrogati kunne bli uten en juridisk forelder. Ved et eventuelt samlivsbrudd vil barnet kunne bli skadelidende ved eventuelle konflikter om samvær, barnebidrag og ikke minst selve foreldreskapet. Barneombudet har under tvil falt ned på at når et barn har blitt til, uavhengig av metoden, må det være hensynet til det konkrete barnet som må gjøre seg gjeldende. I påvente av en bredere utredning av surrogat spørsmålet, velger Barneombudet å støtte utvalgets forslag.

I barnekonvensjonens artikkel 7 gis barn en rett til å kjenne sitt biologiske opphav, så langt det lar seg gjøre. Lovgiver bør derfor etterstrebe et regelverk som gir foreldre insitament til å velge løsninger som sikrer barns rett til å kjenne sitt biologiske opphav. Det bør derfor vurderes å ta inn et krav om at donor skal være kjent for at umiddelbar adopsjon skal forekomme. Det er også fornuftig å kreve at søkerne må framlegge opplysninger som gjør at surrogatmor kan identifiseres.

§ 43 Innsyn i adopsjonssaker

Barneombudet støtter forslag om at adoptivbarn skal ha krav på innsyn i egen adopsjonssak, inkludert foreldrenes identitet, fra de er 15 år gamle.

Vennlig hilsen

Anne Lindboe
barneombud

Hilde Rakvaag
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.